

ΤΑ ΥΜΝΟΛΟΓΙΚΑ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ¹

ΥΠΟ
Π. Β. ΠΑΣΧΟΥ

Ὁ Οἰκονόμος —καὶ ὅταν λέμε ὁ Οἰκονόμος, στὴν ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ἐννοοῦμε πάντα: ὁ διαπρεπὴς καὶ σοφὸς ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων²— ἦταν μιὰ πληθωρικὴ προσωπικότης, ποὺ εἶχε δοθεῖ μὲ πάθος σὲ τρία μεγάλα ἰδανικά: τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, τὸ ἑλληνικὸ Γένος καὶ τὴν ἑλληνικὴ Παιδεία. Ἀνένδοτος καὶ ἀσυμβίβαστος, ὅπως βλέπουμε στὸν περιπετειώδη βίον καὶ τὴν πολιτεία του, διακόνησε μὲ πάθος καὶ αὐτοθυσίαν τὴν δοκιμαζόμενη Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τὸ δούλον Γένος καὶ τὴν, ἀνάμεσα σὲ ποικίλα ρεύματα, βασιανιζόμενη Παιδείαν, τοῦ σκλαβωμένου καί, στὴ συνέχεια, τοῦ ἐλεύθερου ἑλληνικοῦ Κράτους. Παρ' ὅλα ὅσα ἔχουν γραφεῖ γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Οἰκονόμου, πιστεύω πῶς δὲν εὐρέθη ἀκόμη ὁ ἄξιος βιογράφος του, ὁ ὁποῖος θὰ μᾶς δώσει, σ' ἓναν ἢ περισσότερους τόμους, μιὰ ὑπεύθνη καὶ πιστὴ βιογραφία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Νεοέλληνα κληρικοῦ καὶ συγγραφέα - δημιουργοῦ. Μὴ θέλοντας νὰ μπῶ σὲ ξένα «οἰκόπεδα», δὲν ἐπιμένω περισσότερο στὰ βιογραφικὰ - ἱστορικὰ, ποὺ ἄλλοι ἀρ-

1. Τὸ πρῶτο μέρος τοῦ παρόντος ἀποτελεῖ Εἰσήγηση στὴν Ἡμερίδα - Συμπόσιο, ποὺ ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα τῶν ἐν Ἀθήναις Τσαριτοσανιωτῶν (Σάββατον, 7 Ὀκτωβρίου 1995), στὴν Ἀθήνα (Αἴθουσα Συνεδριάσεων τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος). Τὸ κείμενο τῆς Εἰσηγήσεως πλουτίζεται μὲ τὶς ἀπαραίτητες ὑποσημειώσεις, καθὼς καὶ μ' ἓνα Ἐπίμετρο, ὅπου ἐκδίδονται ὑμνογραφικὰ κείμενα τοῦ Οἰκονόμου.

2. Ὑπάρχει, ὡς γνωστόν, μιὰ μακρὰ ἤδη βιβλιογραφία γιὰ τὸ μέγεθος τοῦ προσώπου καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κ.Ο. Βλ. μιὰ σφαιρικὴ διαπραγμάτευση στὸ τεῦχος 24 (τοῦ 1957) τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία», ποὺ εἶναι ἀφιερωμένο στὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴν κοίμησίν του [συνεργασίαι: Θ. Κ. Σπεράντζα, μητροπ. Νουβίας Ἀνθίμου, Ἀρχιμ. Χρυσ. Θέμελη (νῦν: μητροπ. Μεσσηνίας), Δ. Σ. Μπαλάνου, Ν. Α. Βέη, Κ. Θ. Δημαρᾶ, Διον. Ματαράγκα, μητροπ. Μεσσηνίας Πολυκάρπου, ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, μητροπ. Θεσσαλιώτιδος Ἱεζεκιήλ κ.ἀ.], καθὼς καὶ στὸν α' τόμον τῆς Ἀλληλογραφίας του, κυρίως τὴν Εἰσαγωγή τοῦ Κ. Λάππα: ἐκδ. Κέντρου Ἑρεῦνης τοῦ Μεσαωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐπιμελεῖα Κώστα Λάππα καὶ Ρόδης Σταμούλη, Ἀθήνα 1989 (ἡ Εἰσαγωγή στίς σελ. ιε'-να').

μοδιώτεροι ἐρευνοῦν καὶ ἐκθέτουν σὲ μελετήματά τους. Ἀρκοῦμαι σὲ μιὰ μονάχα καὶ χαρακτηριστικὴ γνώμη, ἐνὸς μᾶλλον ἀντίθετου πρὸς τὸ παραδοσιακὸ πνεῦμα τοῦ Οἰκονόμου, τοῦ ἀειμνήστου Δημ. Σ. Μπαλάνου: «Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος εἶναι ὄντως ἐξέχουσα φυσιογνωμία. Εὐσεβής, ἐνάρετος, φιλόπατρις, εὐρυμαθής, κάτοχος — ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς, — τῆς γαλλικῆς, τῆς γερμανικῆς, τῆς ρωσικῆς, καὶ — ὡς φαίνεται, — καὶ ἀνατολικῶν τινων γλωσσῶν, μὲ ἐξαιρετικὸν μνημονικὸν καὶ ζωηροτάτην φαντασίαν, εὐγλωττίτατος ρήτωρ, ἀκαταπόνητος συγγραφεὺς, ἀκούραστος συζητητῆς, διεδραμάτισε κατὰ τὴν θεμελιωτικὴν ἐποχὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος σπουδαιότατον πρόσωπον, ἀναδειχθεὶς ὁ ἡγέτης τῆς συντηρητικῆς μερίδος καὶ ὁ σπουδαιότερος ἐκπρόσωπος αὐτῆς. Τὰ συγγράμματά του, σήμερον ἔτι, εἶναι μεγίστης σημασίας, καίτοι εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ ὑπερσυντηρητικὴ τάσις τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ εὐρυτέρα τοῦ δέοντος ἀντίληψις τῆς ἐννοίας τῆς ἱεράς Παραδόσεως, ὡς καὶ ἡ ἐκ συστήματος πολεμικὴ του κατὰ τῆς νέας τάξεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι, ἔφεραν αὐτὸν πολλάκις εἰς ὑποστήριξιν ἀστηρίκτων, ἢ τοῦλάχιστον δυσχερῶς στηριζομένων θέσεων»³.

Ὁ τίτλος τῆς παρούσης ἀνακοινώσεως ἴσως ξενίσει κάποιους: μὰ ἦταν ὕμνογράφος ὁ Οἰκονόμος; ἔγραψε μήπως κάποια ὕμνολογικὴ μελέτη, πὸν δὲν γνωρίζουμε; Ἄλλιῶς, τί ἀντικείμενο μπορεῖ νὰ ἔχει μιὰ μελέτη τῶν ὕμνολογικῶν τοῦ Οἰκονόμου; Ἡ ἀπάντησις θὰ δοθεῖ ἐλπίζω, μὲ τὴν μεγαλύτερη δυνατὴ συντομίαν, στὴ συνέχεια· διότι ὁ Οἰκονόμος καὶ ὕμνογραφικὰ κείμενα ἔγραψε, καὶ γιὰ ὕμνογράφους τῆς Ἐκκλησίας ὁμίλησε, καὶ ἔργα τους ἐξέδωκε, ἀλλὰ καὶ στὴ λύσει τοῦ μεγάλου προβλήματος τῆς μετρικῆς τῆς βυζαντινῆς ὕμνογραφίας συνέβαλε πρωτοποριακά, μὲ ὅσα ἔγραψε στὸ μεγάλο ἔργο του γιὰ τὴν γνήσια προφορὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης⁴, τὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται «πρὸς τὴν φιλέλληνα νεολαίαν τῆς Ρωσσίας», γιὰ νὰ τὴν προφυλάξει ἀπὸ τὴν λύμην τοῦ φαντασμένου Ἑράσμου καὶ τὴν «αἰρετικὴν», ὅπως τονίζει, διδασκαλία καὶ θεωρία του γιὰ τὴν προφορὰ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐκδεδομένα ἔργα τοῦ Οἰκονόμου, ἀλλὰ

3. Βλ. ἄρθρο τοῦ Δ. Σ. Μπαλάνου στὴ Μ.Ε.Ε., τόμ. ΙΗ', σελ. 761γ'.

4. Βλ. *Περὶ τῆς γνήσιας προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης...*, Ἐν Πετροπόλει αὐλ'.

καὶ ἀπὸ τὸ πολῦτιμο ὕλικὸ τοῦ Ἀρχείου του⁵, ὁ λόγος του εἶχε κάτι τὸ ὑποβλητικὸ, μὲ ζωντανὸ ρυθμὸ καὶ μὲ ποιητικὰ στοιχεῖα, ποὺ οἱ εἰδικοί τ' ἀναγνωρίζουν μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ἢ τὸ πρῶτο ἄκουσμα. Ὁ σύγχρονός του Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, γράφοντάς του γιὰ τὶς ἀποτυχημένες μεταφράσεις ποιητικῶν κειμένων σὲ πεζό, τοῦ λέει, μετὰξὺ ἄλλων: «Φέρεται γὰρ τις εἰς ὃ μᾶλλον πέφυκε. Τῶν δὲ ποιητῶν ἢ εἰς πεζὸν μετάφρασις εἶναι, ὡς τὸ αἰσθάνεσθε ὑμεῖς οἱ τῷ θεῖῳ τῆς ποιήσεως οἷστρω κεντούμενοι, τὸ πλέον ἀναλτοῦν ὄψον»⁶. Ἐκτός, λοιπόν, ἀπὸ τὰ διάφορα πατριωτικὰ στιχορρηγήματα καὶ ἐπιγράμματα, ποὺ τὰ περισσότερὰ τους παραμένουν ἀκόμη ἀνέκδοτα⁷, ὁ Οἰκονόμος ἔγραψε καὶ πρωτότυπα ὕμνογραφήματα, τὰ ὁποῖα ὁ γιὸς του Σοφοκλῆς ἐξέδωκε στὸν τόμο «Τὰ σωζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ Συγγράμματα τοῦ Κων/νου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων»⁸. Στὰ κείμενα ποὺ δημοσιεύει ὁ γιὸς του στὸν παραπάνω τόμο, ὡς ὕμνογραφικὰ ἔργα τοῦ πατέρα του, περιέχονται:

1. Ἀκολουθία εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ἁγίου καὶ θεοπέμπτου μεγάλου τῆς Ῥωσσίας ἡγεμόνος καὶ ἄρχοντος Βλαδιμηρίας καὶ Νεαπόλεως Ἀλεξάνδρου τοῦ Νευαίου, τοῦ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθέντος Ἀλεξίου τοῦ Μοναχοῦ (ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ λ')⁹. Ἡ ἄσματικὴ αὐτῆ Ἀκολουθία εἶναι πληρέστατη, μὲ Μικρὸ καὶ Μεγάλον Ἐσπερινόν, μὲ Λιτῆ, Ἀπόστιχα, εἰδικὰ Δοξαστικά, Καθίσματα Ὁρθρου, Κανόνα, στὴν συνήθη του θέση (μετὰ τὴν ζ' ὥδῃ) Κοντάκιο, Οἶκο καὶ μακρὸ συναξαριστικὸ κείμενο¹⁰,

5. Ὡς γνωστόν, τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Οἰκονόμου βρίσκεται σήμερον στὴν Ἀθήνα: ἓνα μεγάλο μέρος στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (στὸ Κέντρο Ἐρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ· βλ. Δημ. Σ. Μπαλάνου, «Ἀρχεῖον Κωνσταντίνου καὶ Σοφοκλέους Οἰκονόμου» ἐν «Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», 23, 1948, σελ. 405-417· Κ. Λάππα, Ἀλληλογραφία..., ὅπ. π., σελ. ιζ' ἐξ.), ἓνα σημαντικὸ ἐπίσης μέρος στὸ «Ἑλληνικὸ Λογοτεχνικὸ καὶ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο» (Ε.Α.Ι.Α.) τοῦ κ. Μάνου Χαριτάτου, κ' ἓνα μικρότερον —ποὺ περιέχει κυρίως γράμματα πρὸς τὸν Οἰκονόμο— στὴ Γεννάδειο Βιβλιοθήκη (βλ. Λάππα, ὅπ. π., σελ. ιζ'-ιη').

6. Ἀλληλογραφία..., ὅπ. π., σελ. 55 (ἐπιστ. 37, τοῦ 1807).

7. Ὅπ. π., Εἰσαγωγή, σελ. κη'-κθ'. Ὁ Κ. Λάππας (ὅπ. π.) πιστεύει ὅτι τὰ περισσότερα Ἐπιγράμματα τοῦ Οἰκονόμου εἶναι ἀφιερωμένα σὲ πρόσωπα ἢ κτίσματα τῆς Τσαρῖτσανης ἢ τῆς γύρω περιοχῆς. Δυστυχῶς, ἀνάμεσα στὰ βιβλία καὶ τὰ χειρόγραφα τοῦ Οἰκονόμου, ποὺ χάθηκαν ὀριστικὰ σὶς πυρκαϊῆς (πρῶτα στὴ Σμύρνη καὶ μετὰ στὴν Πετρούπολη), πρέπει νὰ ἦταν καὶ ἡ παράφραση σὲ πολιτικούς στίχους τῶν τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδη, μία μεγάλη συλλογὴ Λόγων του κ' Ἐπιγραμμάτων, καθὼς καὶ ἡ τραγωδία του «Ὁ Τελευταῖος Κωνσταντῖνος».

8. Βλ. α' τόμ., Ἀθήναι 1862, σελ. 225-278.

9. Τὰ Σωζόμενα Ἐκκλησιαστικά..., τ. Α', σελ. 228-274.

10. Ὅπ. π., σελ. 241-269.

Αἴνους κ.λπ. Στὸ τέλος τῆς Ἀκολουθίας, ποὺ ἔχει συνταχθεῖ τὸ 1823, ὁ ἐκδότης (γιὸς τοῦ Οἰκονόμου), μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι προσφέρθηκε στὸν τότε βασιλιὰ τῆς Ρωσσίας Ἀλέξανδρο τὸν Α', μαζὶ μὲ τὴ ρωσικὴ μετάφρασή της, καμωμένη ἀπὸ τὸν πρίγκηπα Σέργιο Ἀλέξανδρο Σιγμάτωφ¹¹.

2. Τρία στιχηρὰ Προσόμοια γιὰ τὸν Ἐσπερινὸ τῆς μνήμης «*Τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου*» (μηνὶ Ὀκτωβρίῳ κγ')¹².

3. Τρία στιχηρὰ προσόμοια τροπάρια, Δοξαστικὸ τοῦ Ἐσπερινουῦ, ἀπολυτίκιο, κοντάκιο καὶ ἐξαποστειλάριο γιὰ τοὺς ἁγίους μάρτυρες Μελάσιππον, Κασίνην καὶ τὸν υἱὸ τους Ἀντώνιο (ἢ Ἀντωνίνο), «*μηνὶ Νοεμβρίῳ ζ'*»¹³. Γιὰ τὰ παραπάνω τροπάρια, ὁ Οἰκονόμος γράφει στὸ συνημμένο σημείωμα πρὸς τὸν αἰτήσαντα Ἰάκωβον Ῥακετόσσης: «*Καὶ ὁμολογῶ μὲν τὸ ἐν τισιν ἄρρυθμον αὐτῶν καὶ τὴν ἄλλην ταπεινότητα καὶ ἀφέλειαν ἀλλ' ἐτόλμησα, ἵνα μὴ φανῶ παρήκοος*»¹⁴. Γιὰ τ' ἄλλα μὲν στιχηρὰ, θὰ μπορούσε κανεὶς αὐτὸ νὰ τὸ πάρει ὡς συνήθη ταπεινοφροσύνη· ὁμως, τὸ γ' προσόμοιο γιὰ τὸν ἅγιον Ἀντώνιο καὶ τοὺς γονεῖς του ποὺ μαρτύρησαν στὴν Ἀγκυρα ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου (τὸ 361), χωλαίνει καὶ ἔχει πράγματι ἀνάμικτα μετρικὰ - μελικὰ στοιχεῖα δύο αὐτομέλων τοῦ δ' ἤχου, καὶ προτίθεται ἢ μετριότης μου νὰ προτείνει ἐπανέκδοση μὲ μιὰ ὕμνο-γραφικὴ διόρθωση, γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ ὕμνος νὰ ψαλεῖ χωρὶς ἐμπόδια

11. Εἶναι σημαντικό, γιὰ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστη τὸ κείμενο τῆς ὑποσημείωσης (ὄπ. π., σελ. 274): «*Ἡ ἀνά χειρὸς Ἀκολουθία συνετάχθη τῷ 1823, ὅτε περίκλιτος μὲν ἢ κλαγγὴ τῶν ἑλληνικῶν ἦχει ὄπλων, μετέωρος δὲ ταῖς χρῆσιταῖς ἐλπίσι πᾶσα ἑλληνικὴ ἀνίπτατο καρδιά. Προσηνέχθη δὲ τότε τῷ θεοστέπτῳ Ἀλεξάνδρῳ τῷ Α', μετὰ τῆς Ῥωσικῆς μεταφράσεως, τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ ἐν Πετροπόλει τότε ἐπὶ παιδείᾳ διαπρέποντος πρίγκηπος Σεργίου Ἀλεξάνδρου Σιγμάτωφ, ὃς πολλὰ κατακοσμήσας πολιτικὰ ἀξιώματα καὶ διὰ πολλῶν σοφῶν συγγραμμάτων διαφημισθεὶς, πάντα τ' ἀνθρώπινα μηδὲν ἠγησάμενος, τῷ 1828 τὸν μοναδικὸν εἴλετο βίον, καὶ τῷ 1830 καρεὶς Ἀνίκητος μετωνομάσθη τῇ 25ῃ Μαρτίου, τῇ δὲ 30ῇ ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος, καὶ τῇ 3ῃ Ἀπριλίου ἱερομόναχος. Τῷ δὲ 1834, περιελθὼν διάφορα τῆς Ῥωσσίας μοναστήρια, δι' Ὀδησοῦ ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν, κάκειθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος. Τέλος δέ, τῷ 1836, διαδεξάμενος τὸν Εἰρήναρχον ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ, τῇ 7ῃ Ἰουλίου 1837, τὸ πεντηκοστὸν τέταρτον ἄγων ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ, πολλὰς τοῖς ἐνταῦθ' ἀπηλαυκόσι τῆς συνοουσίας αὐτοῦ χρῆσιτὰς καταλιπὼν ἀναμνήσεις. Βλ. τὸν Ῥωσιστὴ συγγεγραμμένον «*Βίον καὶ Πολιτείαν αὐτοῦ*», τυπωθέντα ἐν Πετροπόλει, τῷ 1853. Σημ. Ἐκδ.».*

12. Ὅπ. π., σελ. 275. Τὰ στιχηρὰ ψάλλονται, προφανῶς, στὸν β' ἦχο, μιὰ καὶ ὡς πρότυπο ἔχουν τὸ αὐτόμελο «*Ποίοις εὐφημῶν*».

13. Ὅπ. π., σελ. 275-277.

14. Ὅπ. π., σελ. 278.

καὶ σκοπέλους γιὰ τὸν ψάλλοντα¹⁵.

4. Καὶ τελευταῖον, ἓνα Τροπάριον - Ἀπολυτίκιον «*Εἰς τὴν ἁγίαν Εἰκόνα τοῦ Ἐλκομένου*», τὸ ὁποῖον παίρνει καὶ ἀκολουθεῖ ὡς αὐτόμελο τὸ ἀπολυτίκιό τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας «*Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου*»¹⁶: «*Ἐλκόμενόν σε, Κύριε*».

Μὲ τὴν εὐρύτερην ἔννοια, καὶ οἱ λειτουργικὲς εὐχὲς καὶ δεήσεις, γραμμένες σὲ μιὰ εὐρυθμῆ ἢ ἔρρυθμῆ καὶ ποιητικῇ γλῶσσα, ἀποτελοῦν λειτουργικὰ κείμενα, ποὺ ἐλάχιστα ἐνίοτε ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ὑμνογραφικὴ δομὴ καὶ μετρικὴ τῶν ἰδιομέλων. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν πλευρὰ, ἴσως θὰ πρέπει ν' ἀναφέρουμε στὰ λειτουργικὰ ποιητικὰ κείμενα τοῦ Οἰκονόμου καὶ τὴν ἐξαίσια «*Δέησιν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον*», ποὺ βρέθηκε στὰ κατάλοιπά του¹⁷ — ἀνέκδοτη καθ' ὅσον γνωρίζω. Ἡ Δέησις αὐτὴ βρέθηκε σὲ δύο δοκίμια, τὰ ὁποῖα εἶναι γεμάτα διορθώσεις καὶ βελτιώσεις, πρᾶγμα ποὺ δείχνει πόσο βασιάνιζε τὰ κείμενά του ὁ Οἰκονόμος πρὶν τὰ παραδώσει στὴ δημοσιότητα. Ἴδου ἓνα δείγμα — τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους — ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ Δέησιν στὴν Παναγία:

«Ὡ ἀειπάρθενε Θεοτόκε Μαρία,
κεχαριτωμένη Μήτηρ ἐλέους,
πανάγαθε πάντων τῶν θλιβομένων ἐλπίς!
Ἰκετεύω σε θερμῶς

15. Πρόκειται, συγκεκριμένα, γιὰ τὸ γ' προσόμοιο «*Χαίροις Ἁγκυρα πάντιμε...*», τὸ ὁποῖο ἀρχίζει μὲν κατὰ τὸ αὐτόμελο «*Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσι*», ἀλλὰ στὴ συνέχεια μπαίνει στὰ μέτρα τοῦ αὐτόμελου «*Ὁ ἐξ ὑψίστου κληθεῖς*», μὲ τοῦ ὁποῖου τὰ μέτρα (τονικά - μελικά) καὶ τελειώνει (βλ. ὄπ. π., σελ. 276). Ὁ γιὸς τοῦ Οἰκονόμου, ἐκδίδοντας τὰ τροπάρια, ὑποσημειώνει (ὄπ. π., σελ. 278): «*Τὰ δ' εἰς τὸν ἅγιον Ἀντώνιον (τὸν παρὰ τοῖς Ῥώσσοις Ἀντωνίνον, ὡς ὑποσημειώται) ἐποίησε τῷ 1856, χαριζόμενος τῇ εὐλαβείᾳ ἐφέσει τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ γνωστοῦ ἐπὶ παιδείᾳ ἐξ ἄλλων τε πολλῶν καὶ καλῶν, καὶ ἐξ ἧς τῷ 1859 συνέγραψε διατριβῆς «Περὶ τῶν ἐν τῷ Ἀθῆνῃσι Ῥωσικῶ Ναῶ ἀνασκαφῶν», τῆς ἐκδεδομένης ἐν τῷ Β' Τόμῳ τῶν «Ἀγγελιῶν τῆς Αὐτοκρατορικῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας», τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀντωνίνου, τοῦ μέχρι μὲν τοῦ 1860 τὴν ἐν Ἀθῆνῃσι Ῥωσικὴν ἐκκλησίαν ἀξίως ποιμάναντος, νῦν δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ πνευματικὰ μετὰ ζήλου οὐχ ἥττονος τελούντος». Βλ. καὶ Κ. Κ. Παπουλίδη, «Ἀντωνίνος Karustin (1817-1894), νέα βιογραφικὰ στοιχεῖα» «*Θεολογία*» 61, 1990, 662-667 καὶ, κυρίως, τὴ μονογραφία τοῦ Κ. Κ. Παπουλίδη, «Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος τοῦ Ἀντωνίνου Karustin», (I.M.X.A., ἀριθ. 248), Θεσσαλονίκη 1993.*

16. Ὁπ. π., σελ. 277. Γιὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸ τροπάριον, ὁ ἐκδότης ὑποσημειώνει: «*Τὸ δέ, τέλος, εἰς τὸν Ἐλκόμενον ἐξηγήσατο παρ' αὐτοῦ περὶ τὸ 1840 ὁ μακαρίτης Παροναξίας Ἱερόθεος. Σημ. Ἐκδ.*» (ὄπ. π., σελ. 278).

17. Βλ. Ἀρχεῖον Οἰκονόμου (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), φάκ. XXIII, § 5.

καὶ παρακαλῶ Σε, παρθενομήτορ,
ἥς τὴν ἄχραντον καρδίαν
διήλθεν ἡ ῥομφαία τῆς λύπης...

.....
χάρτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ σου
καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
καταξιώσόν με τῆς ἐπουρανίου ζωῆς καὶ βασιλείας
μετὰ πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ μακαρίων ψυχῶν,
μετὰ τῶν πατέρων, τῶν ἀδελφῶν, τῶν συγγενῶν,
τῶν φίλων, τῶν εὐεργετῶν μου,
καὶ τῶν εἰσέτι ζώντων καὶ τῶν ἤδη
τοῦ μακαρίου τέλους ἀξιωθέντων ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ.
Ἦ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι,
εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν».

Στὰ ὕμνογραφικὰ κείμενα, ποὺ ἐξέδωκε ὁ Οἰκονόμος ἀπὸ χειρόγραφα τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, δὲν θὰ ἐπιμείνουμε. Εἶναι μιὰ χρηστικὴ ἔκδοση, ὄχι κριτικὴ, ποὺ ὀφείλεται στὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἰδιαίτερη τιμὴ ποὺ ἔτρεφε ὁ Οἰκονόμος πρὸς τὴν «Ὑπεραγίαν Θεοτόκον». Τοὺς Κανόνες, ποὺ ἐκδίδει μὲ τὸν τίτλο «Ὑμνωδῶν Ἀνέκδοτα, Ἐκ τῶν ἀπογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου»¹⁸, τοὺς βρῆκε νὰ περιφέρονται, καὶ νὰ χρησιμοποιοῦνται σὲ χειρόγραφα, ἀνέκδοτοι ὡς τότε. Ἄν ἐξαίρεσει κανεὶς τὰ «Τριῶδια» καὶ τὸν «Κανόνα εἰς Μάρτυρας» (τοῦ Μανουήλ, τοῦ Μεγάλου Ρήτορος), ὅλοι οἱ ἄλλοι Κανόνες εἶναι γραμμένοι νὰ ψάλλονται πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἔκδοσή τους, ἐκεῖνα τὰ χρόνια, ἔφερε στὴ λειτουργικὴ χρῆση ἐν' ἀκόμῃ Θεοτοκάρῳ, χρησιμώτατο γιὰ τὴν Ἑλληνορθόδοξη Ἐκκλησία τῆς ἐποχῆς – καθὼς καὶ γιὰ τὰ μετέπειτα χρόνια. Στὰ «Ὑμνωδῶν Ἀνέκδοτα» τοῦ Οἰκονόμου, τῶν ὁποίων προηγεῖται μακρὸς καὶ κατατοπιστικὸς Πρόλογος, περιέχονται:

1. Τριῶδια ψαλλόμενα ἐν τοῖς Ἀποδείπνοις ἀπὸ τῆς Κυριακῆς

18. «Ἐξεδόθησαν, ὅπως σημειώνεται, δαπάνη καὶ σπουδῇ τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου. Ἀθήνησι αὐμ'» (στὸν κύριο τίτλο ἔξφυγε ἀναγραμματισμὸς - τυπογραφικὸ λάθος: «Ἐκ τῆς τυπογραφίας Κ. Ράλλη»). Ὁ πρόλογος φέρνει τὸν τίτλο «Τοῖς ἐντευξομένοις» καὶ πᾶνει τὶς σελίδες γ'-κγ' τοῦ βιβλίου «Ὑμνωδῶν Ἀνέκδοτα».

του Ἀντιπάσχα μέχρι τῆς Παρασκευῆς τῆς ἐβδομάδος τῆς Πεντηκοστῆς, Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου¹⁹.

2. Ὅκτὼ παρακλητικοὶ Κανόνες εἰς τὴν Θεοτόκον, «ὡς προεόρτιοι τῆς παναγίας αὐτῆς κοιμήσεως ψαλλόμενοι καθ' ἑσπέραν, δι' ὅλης τῆς δεκαπενθημέρου νηστείας τοῦ Αὐγούστου», τοῦ ἁγίου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ²⁰.

3. Ὅκτὼ κανόνες (ἀπὸ τοὺς ὁποίους, δυστυχῶς, ἐξέπεσε ἀπὸ παλιότερο χειρόγραφο ὁ ἕκτος καὶ δὲν δημοσιεύεται) εἰς τὴν Θεοτόκον, ἐπίσης γιὰ τὴν περίοδο τοῦ Δεκαπενταυγούστου, Μανουὴλ τοῦ Μεγάλου Ρήτορος²¹.

19. Βλ. «Ὑμνωδῶν Ἀνέκδοτα», *ὄπ. π.*, σελ. 1-88, μὲ τὸν τίτλο: «Ἰωσήφ τοῦ ὕμνοδοῦ, Τριψῶδια ψαλλόμενα ἐν τοῖς Ἀποδείπνοις. Ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς Κυριακῆς ἑσπέρας τοῦ Ἀντιπάσχα, ἧτοι τῆς τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Θωμᾶ ψηλαφήσεως, καὶ λήγοντα μέχρι τῆς Παρασκευῆς ἑσπέρας τῆς ἐβδομάδος τῆς Πεντηκοστῆς». Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι στὰ Ἀπόδειπνα τῶν Παρασκευῶν συνήθως ἔχει Τετραψῶδιον. Τὰ Τριψῶδια - Τετραψῶδια τοῦ Ἰωσήφ ἐξέδωκε τελευταία ὁ καθηγούμενος τῆς Ἱ. Μ. Τατάρνης (ἐκδ. Ἱ. Μονῆς, 1995, σελ. 128), π. Δοσίθεος, μὲ χρῆσιμα προλεγόμενα (σελ. 9-22). Ὁ π. Δοσίθεος γνωρίζει καὶ χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Οἰκονόμου, ἀλλὰ βασίζεται κυρίως σὲ χειρόγραφο (ἰς' αἰ.) τῆς Ἱ. Μ. Τατάρνης. Ὁ Οἰκονόμος παραθέτει, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Τριψῶδια - Τετραψῶδια τοῦ Ἰωσήφ: α) Μικρὸν Ἑσπερινὸ «τῆ Δ' ἑσπέρας τῆς ἐνδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἀναλήψεως» (σελ. 55-56) β) Μικρὸν Ἑσπερινὸ «τῶ Σαββάτῳ ἑσπέρας τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς» (σελ. 71-73) καὶ γ) Κανόνα εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα «τῆ Κυριακῆ τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, ἑσπέρας εἰς τὸ ἀπόδειπνον» (73-78), μὲ ἀκροστιχίδα: «Τὸ Πνεῦμα μέλω τὸ κτίσαν πάσαν κτίσιν». Ἡ προσθήκη τῶν Μικρῶν Ἑσπερινῶν αἰτιολογεῖται στὴ σελ. 54: «Ἐπειδὴ δὲ ἐν τοῖς τετυπωμένοις Πεντηκοσταρίοις οὐχ εὐρίσκονται διὰ προσομοίον Μικροὶ Ἑσπεριοὶ τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, διὰ τοῦτο ἐναυθὰ προσετέθησαν ἐκ τῶν Στιχηρογράφων».

Ἐδῶ θὰ εἶχε τὴ θέση τῆς καὶ μιὰ διόρθωσις. Ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου τοῦ Οἰκονόμου «Ὑμνωδῶν Ἀνέκδοτα», προϋποτίθεται πῶς ὅλα τὰ ὕμνογραφήματα τοῦ τόμου εἶναι ἀνέκδοτα. Ὡστόσο, σὲ πεντηκοσταρίο τῆς Ρώμης (1738, «*curante Ph. Vitali*»), βλέπουμε πῶς ἔχουν ἐκδοθεῖ, ἀπὸ τὸν ἡ' ἤδη αἰῶνα, σ' Ἐπίμετρο, ὅπως φαίνεται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ Πεντηκοσταρίου τοῦ Vitali: «Πεντηκοσταρίον ... ἐν ᾧ καὶ προσετέθη ἡ παλαιὰ ἀκολουθία τῆς ἐβδομάδος τῆς Διακαινησίμου, σὺν τοῖς Τριψῶδιοις μετὰ τὸ Ἀντιπάσχα» (βλ. καὶ Σωφρ. Εὐστρατιάδου, *Θεοτοκάριον*, τ. Α', Chennepières - sur - Marne 1931, σελ. ια'. Δοσιθέου, *Τριψῶδια Πεντηκοσταρίου Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου*, Ἀθήναι 1995, σελ. 10.

20. Βλ. «Ὑμνωδῶν Ἀνέκδοτα», *ὄπ. π.*, σελ. 89-132. Γιὰ τὸν ἅγ. Μάρκο τὸν Εὐγενικό καὶ τὰ ἔργα του, βλ. τὴ βασικὴ μελέτη τῆς Κυριακῆς Μαμώνη, *Μάρκος ὁ Εὐγενικός*, Ἀθήναι 1954. Τῆς ἴδιας, *Ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ (ἀντιλεγόμενα καὶ συμπληρούμενα)*, Ἀθήναι 1955.

21. «Ὑμνωδῶν Ἀνέκδοτα», *ὄπ. π.*, σελ. 133-168. Εἰς τὴν ἀρχὴν σημειώνεται ὡς τίτλος: «Μανουὴλ τοῦ μεγάλου Ρήτορος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, Κανόνες ψαλλόμενοι ἐν τῇ τοῦ Αὐγούστου νηστείᾳ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου» (*ὄπ. π.*, σελ. 133). Βλ. καὶ «Σφωζόμενα Ἐκκλησιαστικά», σελ. 562 ἐξ., ὅπου ὁ Οἰκονόμος ἐκθέτει τὰ περὶ τοῦ Μανουὴλ τοῦ Ρήτορος. Πρβλ. Τ. Ἀθ. Γριτσόπουλο, ἀρθρο γιὰ τὸν Μανουὴλ στὴ

4. Κανῶν (γενικῶς) εἰς τοὺς Μάρτυρας, πιθανὸν τοῦ ἴδιου Μανουήλ, μεγάλου Ρήτορος²².

5. Ἰαμβικὸς Κανὼν εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, τοῦ ἀγιωτάτου Μητροπολίτου Ρόδου – δίχως κάποιο ἄλλο κύριον ὄνομα. Ἴσως «*Νεῖλου μητροπολίτου Ρόδου, τοῦ Διασωρηνοῦ*»²³.

Θ.Η.Ε., 8, Ἀθ. 1966, σσ. 586-587, ὅπου καὶ ἡ σπουδαιότερη βιβλιογραφία ὡς τότε. Τῆ νεώτερη βιβλιογραφία βλ. στὴ μελέτη τοῦ Δημ. Ζ. Σοφianoῦ, «Ὁ Νεομάρτυρας Μιχαὴλ Μαυροειδῆς, ὁ Ἀδριανουπολίτης. Ἀνέκδοτα ἀγιολογικὰ κείμενα τοῦ μεγάλου Ῥήτορος Μανουήλ Κορινθίου κ.ά.», «*Θεολογία*» ΝΔ', 1983 - ΝΕ' 1984' καὶ ἀνάπτυο, σελ. 791/19 ἐξ. Πολύτιμο πάντα τὸ ἄρθρο τοῦ Χρ. Πατρινέλλη, «Οἱ Μεγάλοι Ρήτορες Μανουήλ Κορίνθιος, Ἀντώνιος, Μανουήλ Γαλησιώτης καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς των», ἐν «*Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας*», 16, 1962, ὅπου (στὶς σελ. 17-25) παρῶνται καὶ νέα χρονολογικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Μανουήλ.

22. Βλ. «Ὑμνωδῶν Ἀνέκδοτα», ὅπ. π., σελ. 169-180. Φέρεται ἀνωνύμως: «*Κανὼν Παρακλητικὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, καὶ εἰς τοὺς Μεγαλομάρτυρας, κατὰ βαρβάρων. Ἰσθ' α'. Ἦχος πλ. δ'. Ἀρματηλάτην Φαράω*», χωρὶς ἀκροστιχίδα, καὶ δίχως τὴν παραμικρὴ ἀναφορὰ στοὺς Νεομάρτυρες. Ὁ Οἰκονόμος κλίνει πρὸς τὴν ἀποψη, πὼς μᾶλλον εἶναι καὶ αὐτὸς ἔργο τοῦ ἴδιου Μανουήλ, ὅπως καὶ οἱ προηγούμενοι κανόνες: «*Καὶ τίς μὲν ὁ τοῦ κανόνος ποιητῆς ἰδίως δὲν ἐπιγράφεται, φαίνεται δὲ καὶ οὗτος τοῦ αὐτοῦ Μανουήλου, ὡς ἀμέσως μετὰ τοὺς ἄλλους αὐτοῦ κανόνας καὶ χωρὶς τινος διακρίσεως τεταγμένους*» μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ λεκτικὸς χαρακτήρ, καὶ αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις, καὶ ἡ τῶν περιστατικῶν ἔκφρασις, ὑπαινιχτομένη τότε τοὺς Τούρκους ἐπικειμένους καὶ μονονοχί πολιορκοῦντας τὴν Κωνσταντινούπολιν...» (βλ. «*Σφωζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ*», ὅπ. π., σελ. 565).

23. Βλ. «Ὑμνωδῶν Ἀνέκδοτα», ὅπ. π., σελ. 181-186: «*Τοῦ ἀγιωτάτου μητροπολίτου Ρόδου, Κανὼν προεόρτιος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, διὰ στίχων ἰαμβίων, φέρων ἀκροστιχίδα τήνδε δι' ἠρωελεγεῖων...*» (ὅπ. π., σελ. 181). Στὸν ἴδιο κώδικα, στὸ τέλος, ὁ Οἰκονόμος βρῆκε τὸν Παρακλητικὸν τοῦτον Κανόνα, χωρὶς ὄνομα ποιητοῦ – «*διὰ τὴν ἀντιγραφῆς ἀβλεψίαν παραλειφθέν*», ὅπως σημειᾷνε στὰ Προλεγόμενα ὁ ἴδιος (βλ. «*Σφωζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ*», ὅπ. π., σελ. 565). Μετὰ τὴν βάσανο τῶν πηγῶν, ὁ Οἰκονόμος κλίνει πρὸς τὴ γνώμη, πὼς πρόκειται περὶ τοῦ «*Νεῖλου, μητροπολίτου Ρόδου, τοῦ Διασωρηνοῦ*» (ὅπ. π., σελ. 567): «*ἔπειτα καὶ ἄλλως εἰς τὸν περὶ στίχων ἀνακρεοντεῖων (πρὸς ἱερῶν πάντως ὑποθέσεων ποιῆσιν) ἀσχοληθέντα μητροπολίτην Νεῖλον πρέπει καὶ αὐτὴ ἡ ἱερὰ ἰαμβοποιΐα, ἣτις ἔχει καὶ αὐτὴ τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ποιητῶν ἡ στιχουργῶν τὰ κοινότερα ἰδιώματα...*». Ὁ γιὸς τοῦ Σοφοκλῆς Κ. Οἰκονόμος, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε τὰ «*Σφωζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ*» τοῦ πατέρα του, βρῆκε ἐπιβεβαίωση τῆς γνώμης του ἐκείνης καὶ στὸν ἅγιον Νικόδημον τὸν Ἀγιορείτη (ὅπ. π., σελ. 567). Καί, πράγματι, ὁ ἅγιος Νικόδημος στὸ «*Ἐορτοδρομὸν*» του (Βενετία 1836, σελ. 648, σμμ. 1), μιλῶντας γιὰ τὴν πατερικὴ φιλολογία πρὸς τμῆν τῆς Θεοτόκου, – μὲ ἀφορμὴ τῶν Κανόνων τοῦ ἁγ. Κοσμά γιὰ τὴν Κοίμησίν της – ἀναφέρει ἐπὶ λέξει: «*Σφῶνται δὲ αὐτοί, οἱ μὲν ἐν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ, οἱ δὲ ἐν τῇ τοῦ Βατοπαιδίου, οἱ δὲ ἐν τῇ τοῦ Διονυσίου*» οἱ περισσότεροι δὲ εὐρίσκονται ἐν τῇ ἱερᾷ, σεβασμῇ καὶ περιφανεῖ μονῇ τῶν Ἰβήρων, ὅπου σφῶνται καὶ Κανόνες ὀκτώηχοι εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην Μάρκου τοῦ Ἐφέσου καὶ Εὐγενικοῦ, καὶ ἄλλοι ὅτι Μανουήλ τοῦ ῥήτορος, καὶ εἰς ἰαμβικὸς Νεῖλου Ἐπισκόπου Ρόδου...».

Στὸ τέλος τοῦ Προλόγου σημειώνει ὁ Οἰκονόμος, ἀπὸ φιλολογικῆ εὐαισθησία κ' ἐντιμότητα: «*Εὐχῆς ἔργον, ἂν εἶχομεν καὶ ἄλλα τῶν ἀλλαχοῦ σφριζομένων ἀντίγραφα πρὸς παραβολὴν τοῦ ἡμετέρου κώδικος· ἀλλ' ἐστέρξαμεν ἐξ ἀνάγκης καὶ τοῖς παροῦσι. Σὺ δὲ φιλόθεε ἀναγνώστα, χαίρε, καὶ τῶν ἱερῶν τούτων ᾠδῶν ἀπόλαυε πρὸς ψυχικὴν ὠφέλειαν, ὕμνους ᾄδων πατέρων ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, ἀγνά τε μέλη μέλπων, ἔχοντα τὸ τερπνὸν τῆς μελωδίας μετὰ τῶν θείων δογμάτων ἐγκαταμειγμένον· καὶ δοξολόγει τὸν Θεὸν μετὰ τῶν ὁσίων αὐτοῦ, καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ οὐρανοβάμονος Ἀποστόλου ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδων τε καὶ ψάλλον ἐν τῇ καρδίᾳ σου τῷ Κυρίῳ»²⁴.*

* * *

Τὸ τελευταῖο σημεῖο ποῦ θέλω ἐδῶ νὰ ὑπογραμμίσω, γιὰ τὴν προσφορὰ τοῦ Οἰκονόμου στὴν ἔρευνα τῆς ἑλληνικῆς - βυζαντινῆς ὕμνογραφίας, εἶναι ἡ εὐφυῆς ἀνακάλυψή του στὸν τομέα τῆς μετρικῆς τῶν ὕμνων, ποῦ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες βασιάνιζε τοὺς εἰδικούς. Εἶναι γνωστὰ ὅσα σφαλερὰ ὑπεστήριξαν κατὰ καιροὺς, Ἕλληνες καὶ ξένοι, καὶ δὲν χρειάζεται νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνουμε. Τὸ νέο φῶς, ποῦ ἔρριξε στὴν ἔρευνα τῆς ὕμνογραφίας καὶ τῆς μετρικῆς τῆς ὁ Οἰκονόμος στὶς ἀρχές τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ἀφορᾷ τὴν στιχοποιία «*χωρὶς τοῦ μακροῦ καὶ τοῦ βραχέος χρόνου τὴν διάκρισιν*»²⁵, ποῦ φέρνει ἡ «*παρακμὴ τῆς γλώσσης*» γιὰ διαφόρους καὶ ποικίλους λόγους²⁶. Δηλαδή τὸ πέρασμα, μὲ τὸν καιρὸ, ἀπὸ τὴν ποιητικὴ στὴν τονικὴ προσφῶδία²⁷.

24. Βλ. «Ἵμνων Ἀνέκδοτα», ὄπ. π., σελ. κγ'. Πρβλ. «Σφῆξ. Ἐκκλησιαστικά», ὄπ. π., σελ. 568. Στὴν ἀποστροφὴ τοῦ τέλους τῶν προλεγομένων, ὁ Οἰκονόμος χρησιμοποιεῖ τοὺς γνωστοὺς λόγους τοῦ ἁπ. Παύλου πρὸς Κολοσσαεῖς (γ' 16).

25. «...Φαίνεται καὶ ἐξ αὐτῶν, ὅτι οἱ παλαιοὶ πατέρες ἡμῶν, ἀπαγγέλλοντες τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν ἄλλων ποιητῶν, ἐφύλαττον καὶ τὸν τόνον μετὰ τοῦ χρόνου· διότι, τίποτ' ἄλλο δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ σίχοι εἰ μὴ πολλῶν ὁμηρικῶν καὶ ἄλλων παλαιῶν ἐπῶν ἀπομιμήματα, κατὰ μόνους τοὺς τόνους ἐκφωνουμένων, χωρὶς τοῦ μακροῦ καὶ τοῦ βραχέος χρόνου τὴν διάκρισιν...» (Κ. Οἰκονόμου, τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, *Περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς...*, σελ. 660).

26. Ὁπ. π., σελ. 661. Παράλληλα μὲ τὴν «παρακμὴν τῆς γλώσσης», ὁ Οἰκονόμος ἀναφέρει καὶ ἄλλους λόγους: «...ἡ ἔλλειψις μεγάλων ποιητῶν, ἡ κατάρρησις τοῦ θεάτρου, ἡ ποιὰ τῆς μουσικῆς μεταρρυθμίσις, ἡ σύγχυσις τῶν διαλέκτων καὶ εἴ τις ἄλλη τοιαύτη μεταβολὴ ἐπέφερε τὴν παντελῆ ἀμέλειαν τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν, καὶ τῶν κατὰ χρόνον ἄρσεων καὶ θέσεων εἰς τὰς εἰσβολὰς τοῦ παλαιοῦ ῥυθμοῦ» (ὄπ. π.).

27. Ὁπ. π., σελ. 662.

Τὰ συμπεράσματα τοῦ Οἰκονόμου ἦρθαν ὡς συνέχεια στὶς γλωσσικὲς καὶ γλωσσολογικὲς του ἐρευνες, ποὺ κυρίως βρίσκονται στὰ βιβλία του: Δοκίμιον περὶ τῆς πλησιεστάτης συγγενείας τῆς Σλαβονο - Ρωσικῆς γλώσσης πρὸς τὴν ἑλληνικὴν²⁸ καὶ, Περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης²⁹. Ἄς τονιστεῖ ἐδῶ, πῶς, ὅσο κι ἂν τὰ παραπάνω ἔργα τοῦ Οἰκονόμου ἔχουν ξεπεραστεῖ ἀπὸ τὴν σύγχρονη καὶ αὐτοτελεῖ πὰ γλωσσολογικὴ ἐπιστήμη³⁰, τὰ κεφάλαιά τους καὶ τὰ ιδιαίτερα σημεῖα ποὺ ἐξετάζουν τὴν προσωδία (ιδίως τὸ Γ' μέρος τοῦ δευτέρου βιβλίου, στὰ δ' καὶ ε' κεφάλαια), θὰ ἔχουν πάντα ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ὑμνογραφία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐξέλιξί της.

Ἡ θεωρία τοῦ Οἰκονόμου, τὴν ὁποία παραδέχθησαν οἱ πλὸ πολλοὶ ἐρευνηταὶ στῆ Δύση, ἀλλὰ καὶ δικοὶ μας (Βουτιεριδῆς³¹, Παντελάκης³², Τρεμπέλας³³, Φυτράκης³⁴, Μητσάκης³⁵ καὶ εἴ τις ἄλλος), προβάλλει ὡς λύση τὴν τονικὴ προσωδία ἢ ρυθμοποιῖα, ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ψυχὴ τῶν λέξεων τῆς νέας στιχογραφικῆς: *«Ταύτην, λοιπόν, (δηλ. τὴν τονικὴ προσωδία) οἱ μεταγενέστεροι ποιηταὶ μετεχειρίσθησαν ἐν ταύτῳ καὶ ὄχημα καὶ βάσιν τῆς στιχοποιίας, ποδίζοντες τὰ μέτρα τῶν στίχων ὄχι πλέον κατὰ τὸν χρόνον τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων, τὸν ὁποῖον ὁ ἀπαιδευτος καὶ ἄμουσος ὄχλος δὲν εἶχεν αὐτία νὰ διακρίνη, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸν τόνον καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν, ἐκ τῶν ὁποίων γεννᾶται ὁ λογοειδὴς ῥυθμὸς διὰ τὴν συναρμογὴν καὶ συγγένειαν τῆς γλώσσης μετὰ τῆς*

28. Ἐν Πετρούπολει, Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ΑΩΚΗ (1828).

29. Ἐν Πετρούπολει, ΑΩΛ (1830), ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίου Παιδείσεως Ὑπουργείου. Τὸ βιβλίον χωρίζεται σὲ τρία Τμήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ Α' τυπώθηκε τελευταία, σὲ ξεχωριστὸν τόμο, ἀπὸ τὴς ἐκδόσεις «Φιλόμυθος», Ἀθήνα 1993, μὲ Εἰσαγωγή καὶ Σχόλια τοῦ Γ. Μαγουλά. Ἀναμένεται μ' ἐνδιαφέρον καὶ τῶν ἄλλων δύο Τμημάτων ἢ προσεχῆς ἐκδοσὴ.

30. Βλ. Εἰσαγωγή (τοῦ Γ. Μαγουλά), ὄπ. π., σελ. κδ'.

31. Ἡλ. Π. Βουτιεριδῆ, *Νεοελληνικὴ Στιχογραφικὴ*, ἐν Ἀθήναις 1929, σελ. 46 καὶ 69.

32. Ἐμ. Γ. Παντελάκης, «Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως», ἐν «Θεολογία» 15, 1937, σελ. 324-325.

33. Π. Ν. Τρεμπέλας, *Ἐκλογὴ Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ὑμνογραφίας*, β' ἐκδ., Ἀθήνα 1978, σελ. 71 καὶ 77.

34. Ἄνδρ. Ἰω. Φυτράκης, *Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ποιήσις κατὰ τὰς κυριώτερας αὐτῆς φάσεις*, Ἀθ. 1957, σελ. 38 ἐξ. Τοῦ ἴδιου, «Μέτρον καὶ μελωδία εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μας ποιήσιν», (ἀνάτ. ἀπὸ τὸ περιοδ. «Ἐκκλησία»), Ἀθήνα 1984, σελ. 11 ἐξ.

35. Καρ. Μητσάκης, *Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία (Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἕως τὴν Εἰκονομαχία)*, Ἀθήνα, β' ἐκδ., 1985, σελ. 277.

μουσικῆς τέχνης»³⁶. Ἀπὸ δὴ καὶ πέρα πιά θ' ἀρχίσουν νὰ ξεκαθαρίζουν τὰ πράγματα τῆς μετρικῆς τῶν βυζαντινῶν ὕμνων. Ὁ λογικὸς τόνος θὰ μᾶς δώσει ἓνα ρυθμὸ ὕψους καὶ ὄχι πλάτους, ὅπως στὴν ἀρχαία προσῳδία, καὶ ὁ νέος αὐτὸς ρυθμὸς, ποὺ ὀνομάζεται τῶρα τονικῆ ρυθμοποιΐα, δημιουργεῖται μὲ τὴν ἔντεχνη ἐναλλαγὴ τονιζομένων καὶ ἀτόνων συλλαβῶν. Ἐδῶ ἀνακαλύπτονται, μὲ τὴν βαθμιαία πρόοδο τῆς ἐρεύνης, ἡ ὁμοτονία καὶ ἡ ἰσοσυλλαβία, ἰδίως στὰ προσόμοια, ποὺ ἀκολουθοῦν κάποια αὐτόμελα ὡς πρότυπα, καὶ ὅπου, ἐκτὸς ἀπ' τὸ φαινόμενο τῆς τονῆς (περιορισμὸς ἢ αὐξηση τοῦ μουσικοῦ χρόνου), ὁ λόγος καὶ τὸ μέλος εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένα. Οἱ σύγχρονες ἐρευνες — καὶ στὸ χῶρο τοῦ λόγου καὶ στὸ χῶρο τοῦ μέλους τῆς ὕμνογραφίας — ἐπιβεβαιώνουν τὶς ἀπόψεις τοῦ Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος ὄντως ζοῦσε — καὶ φιλολογικὰ καὶ λειτουργικὰ — τοὺς ὕμνους ποὺ ἐξέταζε. Ὑπάρχουν, μάλιστα, καὶ μερικοὶ ποὺ βρίσκουν ἀδυναμία διακρίσεως μακρῶν καὶ βραχέων ὄχι μονάχα, ὅπως ἔλεγε ὁ Οἰκονόμος, ἀπ' τὸν ε' αἰ. καὶ ἐφεξῆς³⁷, ἀλλὰ καὶ στὸν δ' καὶ γ' π.Χ. αἰῶνα, ὅπως ὑποστηρίζει τελευταῖα ὁ Teodorsson³⁸. Ἡ θεωρία τοῦ Οἰκονόμου μᾶς ἔλυσε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια, νὰ προχωρήσουμε στὴν ἐρευνα τῶν ἐπὶ μέρος λεπτομερειῶν τῆς βυζαντινῆς μετρικῆς, μὲ βάση τὰ ὕμνογραφικὰ³⁹ καὶ μουσικὰ χειρόγραφα καὶ τὴ ζωντανὴ παράδοση τῆς ἀποδόσεως τοῦ λειτουργικοῦ ᾄσματος στὸ χῶρο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀρχίζοντας — γιὰ τοὺς δυσκολόπιστους — ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν τριῶν ἱαμβικῶν κανόνων (Χριστουγέννων, Φώτων καὶ Πεντηκοστῆς), οἱ ὁποῖοι, παρὰ τὸν ἱαμβικὸ τρίμετρο, ψάλλονται σὲ τονικὰ μέτρα πάντοτε.

36. Κ. Οἰκονόμου, *Περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς... α' ἐκδ.* (1830), σελ. 662-663.

37. Ὁπ. π., σελ. 670.

38. Βλ. εἰσαγωγή Γ. Μαγουλά, Ὁπ. π., σελ. λξ'.

39. Ὁ Κ. Οἰκονόμος ἔχει πληθώρα πληροφοριῶν, γιὰ τὴν Ὑμνογραφία καὶ τοὺς Ὑμνογράφους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐγκατεσπαρμένων στὶς σελίδες τοῦ μεγάλου ἔργου του «Περὶ τῶν Ὁ' ἐρμηνευτῶν τῆς Παλαιᾶς θείας Γραφῆς, βιβλία Δ'..., Ἀθήνησιν (τ. Α') 1844, τ. Β' 1845, τ. Γ' 1846 καὶ τ. Δ' 1849. Ἀναφέρουμε τὶς σημαντικότερες ἀπὸ αὐτές, ποὺ βρίσκονται σιτοὺς τόμους: Γ', σελ. 135, σημ. 6, 624· Δ', 214 ἐξ., 732-733, 742-744, 748-750, 751, 761-767, 768, 769, 770, 781-782, 791-793, 796-797, 798-801.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Στὸ Ἐπίμετρο τοῦτο ἐκδίδουμε α) τὰ ὑμνογραφικὰ κείμενα τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἕξ Οἰκονόμων (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκτενὴ Ἀκολουθία, τὴν ὁποία συνέταξε «εἰς τιμὴν καὶ μνήμην» τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Νευαίου· βλ. «Τὰ Σφζόμενα Ἐκκλησιαστικά, τ. Α', Ἀθ. 1862, σελ. 225-274), μαζὶ β) μὲ τὴν ἀνέκδοτη κατανυκτικὴ καὶ ποιητικὴ «Δέησιν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον». Ἡ «Δέησις» σώζεται σὲ δύο μορφές: ἡ Α' εἶναι συντομώτερη καὶ ἀτελής, ἓνα σχέδιο θὰ λέγαμε. Ἡ Β', στὴν ὁποία κυρίως στηριζόμαστε, εἶναι μακρότερη κ' ἔχει πολλὰ διορθώσεις καὶ προσθήκας ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ συγγραφέα. Σ' αὐτὴ τῇ Β' μορφῇ παραπέμπουμε στὸ apparatus criticus. Ἔχουμε ὑπ' ὄψην μας, γιὰ τοὺς ὕμνους τὴν ἔκδοση (στὰ sigla: E), ποὺ ἔκαμε ὁ γιὸς τοῦ Σοφοκλῆς (βλ. «Τὰ Σφζόμενα...», ὄπ. π., σελ. 575-578), καθὼς καὶ τὰ χειρόγραφα (X) τοῦ ἴδιου τοῦ Οἰκονόμου, ποὺ ἀπόκεινται στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (Κέντρον Ἑρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Ἀρχεῖον Κ. Οἰκονόμου, φακ. 23, θέμα 5). Εὐχαριστοῦμε, καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐδώ τῇ θέσῃ, τὸν Διευθυντὴ τοῦ Κέντρου κ. Δημ. Ζ. Σοφιανό, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ τὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ τὴν ἔρευνά μας.

1. Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ, κγ'. Τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου. Εἰς τὸν Ἑσπερινόν, προσόμοια. [Ἦχος β']. Ποίσις εὐφημιῶν.

- Ποίσις εὐφημιῶν στέμμασιν
ἀναδήσωμεν τὸν ἱεράρχην,
5 τὸν ἐν ἱεράρχαις ἀρχέγονον
καὶ πρωτοστάτην Ἰάκωβον,
τὸν δοῦλον καὶ ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου,
τὸν στυλὸν τῆς Ἐκκλησίας τὸν ἀκράδαντον,
σοφίας τὸν θεοφάντορα τῆς ἄνωθεν,
10 τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων μύστην,
τὸν πρῶτον ποιμένα τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν,
τὸν πρεσβεύοντα Χριστῷ,
τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.*

Ποίσις ὑμνωδιῶν κάλλιει

1. Μηνὶ add. E. 2. Ἦχος β' addidi.

- 15 στεφανώσωμεν τὸν θεηγόρον,
τὸν ἐν Ἀποστόλοις Ἀπόστολον,
καὶ τῶν κορυφαίων τὸν ἔξαρχον,
τὸν ἐν τοῖς Συνόδοις προεστῶτα·
ὁ Πέτρος διαγορεύει τὸ προκείμενον,
20 καὶ κρίνει ὡς θεσμοθέτης ὁ Ἰάκωβος·
καὶ Παῦλος ἐκ τῆς ἀποστολῆς
πρῶτον πρὸς Ἰάκωβον ἀναβὰς διατρανοῖ,
τὰ θαυμάσια Χριστοῦ,
τοῦ σωτήρος τῶν ψυχῶν ἡμῶν.
- 25 Ποίοις ὕμνοις τὸν Ἰάκωβον
εὐφημήσωμεν ἄνδρα γενναῖον,
τὸν ἐκ τῆς Σιών ἐξηγήσαντα,
τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα,
εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης,
30 τὸν θεία τετιμημένον ἀδελφότητι,
τὸν μέγαν ἐν ἱεράρχαις πρωτομάρτυρα,
τὸν τοῖς μαρτυρίου περσοῖς
ἐκ τοῦ περηνγίου πρὸς τὸν Χριστὸν ἀναπτάντα,
ὃ πρεσβεύει ἐκτενώως,
35 τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

2. Μηνὶ Νοεμβρίῳ ζ', τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Ἀντωνίου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συναθλησάντων Μελασίππου καὶ Κασίνης. Ἐν τῷ Ἑσπερινῷ. Εἰς τὸν στίχον, στιχηρὰ προσόμοια. [Ἦχος δ']. Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυσι.

- 40 Τὸν Χριστὸν ἐνδυσάμενος, τῷ σταυρῷ ὀπλισάμενος,
τύραννον κατέρραξας ἀρνησίχριστον,
πλήρης γενναίου φρονήματος
πλήρης θείας πίστεως
τὸν Χριστὸν ὁμολογῶν,
45 ἀθλοφόρε Ἀντώνιε, παναοίδιμε·
καὶ βασάνους ἀρρήτους καρτερήσας, τῷ Χριστῷ συμβασιλεύεις,
τῷ βασιλεῖ τῶν δυνάμεων.

Στίχ. Θαυμαστὸς ὁ Θεός...

Ἐπ' ἰκρίου κρεμάμενος, καὶ τὰς σάρκας ξαινόμενος,

33. ἀναπτάντα post correctionem X. 39. Ἦχος δ' addidi.

- 50 καὶ τοὺς ἀστραγάλους σου τιτραινόμενος,
 ἄμφω τὰς χεῖρας τεμνόμενος,
 θηροὶ προσριπτόμενος,
 ἐξοπτώμενος πυρὶ,
 διετέλεσας ἄκαμπος, ἕως τέλειον,
 55 ὠφθης θῦμα, σφαγεῖς ὥσπερ ἄρνιον, καὶ Θεῶ προσήχθης
 ζῶν ἱερεῖον Ἀντώνιε. [μάκαρ,

Στίχ. Τοῖς ἀγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ...
 [Πρὸς Ὁ ἐξ ὑψίστου κληθεῖς...]

- Ἄγκυρα χαίροις, τὸ στάδιον Μαρτύρων,
 60 ἣς τὴν γῆν ἐφοίνιξαν ἀγίων αἵματα
 ἐν οἷς Κασίη ἢ πάνσεμνος, σὺν Μελασίπῳ,
 καὶ ὁ πολύτλας μεῖραξ Ἀντώνιος
 πύργος ἀστυφέλικτος, ἄκμων ἀνάλωτος,
 πρὸς τὰς βασάνους γενόμενος, σὺν τοῖς γονεῦσι,
 65 καὶ συμμαρτύρων συστήσας θίασον.
 Τούτων τὴν μνήμην ἐορτάζοντες
 πρέσβεις πάντας αὐτοὺς προβαλλόμεθα
 τῷ Σωτῆρι τῶν ὄλων,
 ἵνα σώσῃ τὰς ψυχὰς ἡμῶν.
 70 **Δόξα, ἦχ. πλ. δ'.**
 Βήματι τοῦ ἀποστάτου τυράννου παραστάς
 ὁ νέος τῆς ἀληθείας μάρτυς Ἀντώνιος,
 ἔστη γενναιοφρόνως
 ἀνακηρύττων Χριστοῦ τὴν θεότητα,
 75 καὶ τὴν ἄθεον πλάνην
 τῆς εἰδωλομανίας κατεξελέγχων.
 Ἄγε δὴ, παιε δυνάστα, καῖε, κρεοῦργε,
 ρίπτε θηριόβρωτον τὸν ἀήτητον τῆς πίστεως ἀθλητὴν,
 ὅπως τῆς ἀνδρίας αὐτοῦ πειραθεῖς
 80 ἠττημένον σεαυτὸν εἰς τέλος θεατρίσῃς.
 Πῦρ καὶ θῆρες ἠδέσθησαν,
 βάσανοι δ' ἐστόμωσαν, καὶ ξίφος καρατόμον

50. σου post ἀστραγάλους delevit E. 58. Πρὸς ... addidi. 59. Ἄγκυρα χαίροις, τὸ στάδιον Μαρτύρων correxi metr. grat.: Χαίροις Ἄγκυρα πάντιμε, τῶν Μαρτύρων τὸ στάδιον ΧΕ. 62. μεῖραξ ΧΕ. 76. τῆς εἰδωλομανείας ΧΕ. // τῆς supr. lin. X.

ἐπὶ τέρματος ὡς τροπαιὸν σταθὲν,
ἀνηγόρευσε τὸν νικητὴν.

- 85 Δόξα σοι, Χριστέ βασιλεῦ, ὅτι καὶ ἐν θαύμασι
καὶ ἐν τοῖς παθήμασι τῶν πιστῶν σου λατρευτῶν,
φανεροῖς τὸ κράτος τῆς εὐσεβείας,
δι' ἧς ἐλέησον ἡμᾶς.

Καὶ νῦν. Δέσποινα, πρόσδεξαι...

- 90 Ἀπολυτίκιον. Ἦχος πλ. α'. Τὸν συνάναρχον Λόγον.

Ἀντωνίου τὴν μνήμην τοῦ Χριστομάρτυρος,
ἐκτελοῦντες ἐν ὕμνοις πιστοὶ δοξάζομεν Χριστόν,
δι' ὃν ἠθλήσε στερωρῶς ὑπὲρ τῆς πίστεως.
Πῦρ γὰρ καὶ ξίφος καὶ ξεσμούς,

- 95 τομὰς χειρῶν, θηρῶν ὀρμὰς ὑπήνεγκε, καὶ νικήσας,
τὸ στέφος ἔσχε τῆς ἀφθαρσίας,
Χριστῷ προσβεῦν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Δόξα, Καὶ νῦν. Χαίρε πύλη Κυρίου.

Εἰς τὴν Σ' ᾠδὴν, Κοντάκιον. [Ἦχος δ'.] Ὁ ὑψωθείς...

- 100 Τὸν φαεινὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀστέρα,
καὶ τροπαιοῦχον τοῦ Χριστοῦ στεφανίτην,
Ἀντώνιον γεραίρομεν πιστῶν ἢ πληθῦς·
οὗτος γὰρ ἠρίστευσε θαυμασιῶς ἐν τοῖς ἄθλοις,
καὶ Χριστῷ προσήγαγε δῆμον ὄλον συνάθλων.

- 105 Μεθ' ὧν Θεοῦ τὴν δόξαν ὀρῶν ἐν οὐρανοῖς,
αἰτεῖται τοῖς ἐν κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Ἐξαποστειλάριον. Τοῖς μαθηταῖς...

- Χριστέ, Θεὲ καὶ Κύριε, ταῖς λιταῖς Ἀντωνίου,
τοῦ σοῦ μεγαλομάρτυρος, καὶ τῶν τούτου συνάθλων,
110 ῥῦσαι λαόν σου παντοίων θλίψεων καὶ κινδύνων.
Στόρεσον, παντοδύναμε,
τῶν ἀγρίων κυμάτων τὰς προσβολάς,
τῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσαρασσόντων,
ἦν ἐξ ἔθνῶν ἠγόρασας αἵματί Σου τιμῷ.

- 115 Θεοτοκίον, ὁμοιον.

Ὅρος ποτὲ ἐώρακε κ.τ.λ.

3. Τροπάριον εἰς τὴν ἁγίαν Εἰκόνα τοῦ Ἐλκομένου.
Ἦχος β'. Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου.

- 120 Ἐλκόμενόν σε, Κύριε, πρὸς τὸ πάθος τοῦ Σταυροῦ,
ὄρῶντες προσκυνοῦμέν σου τὴν ἄχραντον μορφὴν,
Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν.
Βουλήσει γὰρ ἠυδόκησας σαρκὶ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν,
ἵνα σώσης τὸν κόσμον σου ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ.
Δόξα τῇ εὐσπλαγχνίᾳ σου, Σωτήρ·
- 125 δόξα, πανάγαθε, τῇ μακροθυμίᾳ σου·
δόξα, παμβασιλεῦ, τῇ συγκαταβάσει σου.

4. Δέσεις εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον.

α'. Ὡ ἀειπάρθενε Θεοτόκε Μαρία, κεχαριτωμένη Μῆτερ ἐλέους, πανάγαθε πάντων τῶν θλιβομένων ἐλπίς! Ἰκετεύω σε θερμῶς καὶ παρακαλῶ Σε, Παρθενομῆτορ¹, ἧς τὴν ἄχραντον² καρδίαν διήλθεν ἡ ῥομφαία τῆς λύπης, ὅτε ὁ μονογενῆς σου υἱός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, κρεμάμενος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ³ περι]εῖχeto⁴ ὑπὸ τῶν ὀδυνῶν τοῦ θανάτου. Ἰκετεύω σε, θεοκνήτορ⁵, ἦν μετ' ἀφάτου στοργῆς ὁ θεάνθρωπος υἱός σου παρηγορῶν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ παρέδωκε τῷ ἡγαπημένῳ μαθητῇ, καταξιώσας αὐτὸν ἀναδειξαι⁶ κατὰ χάριν υἱόν σου, τέκνα σου δὲ⁷ μετ' αὐτοῦ καὶ πάντας τοὺς πιστοὺς, οὓς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος οὐκ ἐπαισχύνεται καλεῖν ἀδελφούς, τοὺς εὐσεβεῖς⁸ τῆς θεότητος αὐτοῦ λάτρεις καὶ τῆς θεομητορικῆς σου ἀξίας προσκνητάς, ἐπάκουσόν μου, πάντων τῶν χριστιανῶν ἡ ἐλπίς, καὶ ἴασαι τὰς θλίψεις μου, τὰς ὀδύνας, τὴν ἀσθένειαν, τὰς ἀλγηδόνας⁹, τὰς βασάνους, τὰς ἀνάγκας καὶ περιστάσεις, αἵτινες πανταχόθεν ἐκτύκλωσάν με τὸν ταλαίπωρον, καὶ συνέχουσι δεινῶς. Ὡ γαλήνιε τῶν χειμαζομένων λιμῆν, ἡ χαρὰ τῶν ἐν πικρῖαις καὶ λύπαις ἐμπεπτωκότων¹⁰, ἡ πανάγαθος παρηγορήτρια τῶν ἀπεγνωσμένων, // ἡ ταχεῖα σωτηρία¹¹ τῶν κινδυνεύόντων, ἡ παντελεῆμων ἀντίληψις τῶν ὄρφανῶν καὶ ῥύστις¹² τῶν ἐν ποικίλαις περιστάσει¹³ στενοχωρουμένων, ἐπάκουσον¹⁴ τῆς δεήσεώς μου, καὶ ἐπίδε ἐπὶ τὰ δάκρυα τοῦ ἐγκαταλελειμμένου καὶ ὄρφανου¹⁵ καὶ πτωχοῦ. Ἴδου γὰρ περιέσχον με συμφοραὶ καὶ ἀπορία· θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὐροσάν με διὰ τὰς ἁμαρτίας μου· πρὸς τίνα καταφύγω, εἰ μὴ πρὸς τὴν σκέπην καὶ προστασίαν τὴν σὴν, ὦ Δέσποινά μου¹⁶

σ.β'

1. Παρθενομῆτορ, in margine B.

2. τὴν ἄχραντον s.l.B.

3. ἐπὶ ξύλου A.

4. συνείχeto ὀδύνας θ.Α. // περιέχeto B.

5. θεοκνήτορ s.l.B.

6. ἀναδειξαι p.c. supr. lin. B. ἀναδειχθῆναι fortasse.

7. υἱόν σου τέκνα σου δὲ s.l.B.

8. «οὓς καὶ ... εὐσεβεῖς» in margine B.

9. τὰς ἀλγηδόνας p.c. // τὴν ταλαίπωριαν ante correctionem B.

10. ἐμπεπτωκότων in m. p.c. // βεβυθισμένων a.c.B.

11. σωτηρία s.l. σώτειρα a.c.B.

12. καὶ ῥύστις s.l.B.

13. ποικίλαις περιστάσει s.l.B.

14. ἐπάκουσον p.c.B.

15. καὶ ὄρφανου in marg.

16. Δέσποινά μου s.l.B.

παναγία παρθένε Μαρία, μήτηρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἐνώπιόν σου ἐκκέω τὴν κατώδυνον καρδίαν μου, καὶ ἀπαγγέλλω τὴν βαθεϊάν μου θλίψιν¹⁷. Δέομαί σου, τοίνυν, εἰσάκουσόν μου· κλῖνον τὸ οὖς σου εἰς τὴν πενιχρὰν ἰκεσίαν¹⁸ μου, καὶ κατὰ τὴν ἀμέτρητον εὐσπλαγχνίαν σου πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς ταπεινῆς δεήσεώς μου.

β'. Ἰκετεύω σε τὴν δεξαμένην τῆς χαρᾶς τοῦ κόσμου τὸ πλήρωμα, τὴν πλατυτέραν τῶν οὐρανῶν καὶ πασῶν τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων ἀσυγκρίτως ἐνδοξότεραν, τὴν χωρήσασαν ἐν τῇ ἀφθόρῳ σου¹⁹ νηδυῖ τὸν παντὶ τῷ κόσμῳ ἀχώρητον, καὶ κυφορήσασαν ἐννεάμηνον τὸν ἄχρονον δημιουργὸν τοῦ παντός, καὶ τεκοῦσαν ἐν σαρκὶ βρέφος νηπιάζον τὸν Θεὸν τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός, τὸν μονογενῆ καὶ ὁμοούσιον καὶ συνάναρχον²⁰ υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὅστις εὐδοκία Πατρὸς αἰδίου καὶ συνεργεῖα τοῦ παναγίου // Πνεύματος ἐσαρκώθη ἐκ τῶν παναχράντων καὶ παρθενικῶν σου αἰμάτων ἐμψυχον σάρκα καὶ λογικὴν προσλαβὼν²¹, καὶ προῆλθεν ἀφθόρως ἐκ τῆς παναγίας καὶ μακαρίας γαστρὸς σου τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. «Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»²², εἶπε πρὸς σὲ μετὰ φόβου παριστάμενος ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ, ὅποτε σοι εὐηγγελίσθη τὸ ἀπ' αἰῶνος ἀπόκρυφον μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας, ὅπερ ἐμελλε πληροῦσθαι²³ διὰ σοῦ, τῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου προωρισμένης καὶ ἐκ πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν προεκλελεγμένης· «Χαῖρε κεχαριτωμένη» κράζω σοι κἀγὼ πιστῶς, εἰ καὶ χεῖλεσιν ἀναξίους, προφέρων τὸν λόγον τὸν Ἀρχαγγελικόν. Ὡ Παντάνασσα²⁴ παντευλόγητε καὶ ἄξιμακάριστε²⁵, ἡ μόνη ἐν γυναιξίν εὐλογημένη, καὶ μόνη ἐν ἀγίοις²⁶ ὑπερεκπερισσοῦ²⁷ κεχαριτωμένη, ἐπίδε ἐξ ὕψους τῆς ἀγίας σου δόξης εἰς τὸ βάθος τῆς ἀθλιότητός μου, καὶ ἀπέλασον ἀπὸ τῆς ἀμαρτωλῆς μου ψυχῆς τὰ νέφη τῶν θλίψεων καὶ τῶν ὀδυνῶν, τὰ σκοτιζόντα τοὺς νοερούς ὀφθαλμούς μου. «Κατέλα-

σ.γ'

17. «Ἐνώπιόν σου... θλίψιν» in marg.

18. ἰκεσίαν p.c.B.

19. σου s.l.

20. συνάναρχον s.l.p.c. // ὁμόδοξον a.c.B.

21. «ἐμψυχον ... προσλαβὼν» marg. B.

22. Λουκ. α' 28.

23. πληροῦσθαι s.l. τελεσθήσεσθαι a.c.B.

24. παντάνασσα s.l.B.

25. ἀξιμακάριστε s.l.p.c. βασίλισσα τοῦ παντός a.c.B.

26. ἀγίοις s.l.p.c.B.

27. ὑπερεκπερισσοῦ in margine B.

βόν με αἰ ἀνομίαι μου καὶ οὐκ ἠδυνήθην τοῦ βλέπειν»²⁸. «ἐγενόμην ὡς τυφλὸς ψηλαφῶν τοῖχον»²⁹, καὶ πλανώμενος ἔρημος // καὶ ἀπαρ- σ.δ' μύθητος ἐν σκοτει πάσης τάλαιπωρίας. Ὡ μῆτερ τοῦ ἀπροσίτου φω- τός, ἔλλαμψον εἰς τὴν ζοφερὰν μου καρδίαν μίαν ἀκτίνα τοῦ ἀφάτου σου ἐλέους, καὶ σωθῆσομαι καὶ ἀναβλέψω. Ἰκετεύω σε Δέσποινα, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ Θεοῦ, ὅστις ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανειστέραφ³⁰, καὶ διήλθε τὴν πανα- γίαν αὐτοῦ ζωὴν ἰώμενος³¹ καὶ εὐεργετῶν ἐγγιζούσης δὲ τῆς ὥρας τῶν κοσμοσωτηριῶν αὐτοῦ παθῶν, ἐγένετο περιλυπος ἕως θανάτου³², καὶ ἠγωνίασε, καὶ ὁ ἰδρὼς αὐτοῦ ἐγένετο ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος³³, καὶ δεήσεις προσήνεγκε καὶ ἰκετηρίας μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δα- κρύων³⁴ πρὸς τὸν προάναρχον αὐτοῦ πατέρα προσευχόμενος τρεῖς τὸ «πάτερ, εἰ δυνατόν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο»³⁵! Ὡ Δέ- σποινα θεομήτορ, καὶ σὺ μετὰ τοῦ μονογενοῦς σου ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους³⁶ συνηγωνίας, καὶ συνεδάκρυες σπαραττομένη τὴν καρδίαν καὶ μετὰ τῶν ἀγίων μαθητριῶν ἀπὸ³⁷ μακρόθεν³⁸ ἀκολουθοῦσα τὸν γλυκύτατον Ἰησοῦν ἀπαγόμενον εἰς τὸν τόπον τοῦ Κρανίου. Ἰκετεύω σε Δέσποινα, διὰ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, μεθ' ἧς τὰς λοι- δορίας, τοὺς ἐμπυσμους, τοὺς κολαφισμούς, τὰ ῥαπίσματα, τοὺς ἐμ- παιγμούς, τὰς ψευδομαρτυρίας, τὴν ἀδικον καταδίκην, πάντα κατεδέ- ξατο καὶ πάντα ὑπέμεινεν ὁ λόγῳ μόνῳ παραγαγὼν τὸ πᾶν ἐκ τοῦ μηδενός³⁹. Ἐμασίχθη τὸν νῶτον ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἵρων τὴν ἀ- μαρτίαν τοῦ κόσμου⁴⁰. // Ἐνεπαίχθη ψευδῆ πορφύραν ἐνδυσθεὶς καὶ σ.ε' κάλαμον ἀντὶ σκήπτρου κρατῶν⁴¹ εἰς τὴν δεξιάν, ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώ-

28. Ψαλμ. λθ' (μ'), 12.

29. Ἦσ. νθ' 10.

30. Βλ. δοξαστικὸν Μεγ. Ἐσπερινοῦ Σαββάτου πλαγ. δ' ἤχου Παρακλητικῆς: «Ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν διὰ φιλανθρωπίαν, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνα- νεστέρη...».

31. Πράξ. ι' 38.

32. Ματθ. κς' 38. Μάρκ. ιδ' 34.

33. Λουκ. κβ' 44.

34. Ἐβρ. ε' 7.

35. Ματθ. κς' 39.

36. ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους s.l.B.

37. «μετὰ ... ἀπὸ» in margine.

38. Ματθ. κς' 55. Μάρκ. ιε' 40.

39. Ἐφ. γ' 9. Κολ. α' 16.

40. Βλ. ὑμνογραφίαν Μεγ. Πέμπτης καὶ Μ. Παρασκευῆς (Τριώδιον), πολλάκις καὶ σὲ πολλὰ σημεία.

41. λαβῶν a.c. κρατῶν s.l.B.

νων⁴²· στέφανον ἐφόρεσεν ἀκάνθινον, ὁ Νυφίος τῆς Ἐκκλησίας· ἐδεσμεύθη τὰς χεῖρας, ὁ πλάσας⁴³ χειρὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκ χοῶς· ἐγυμνώθη ὁ περιβάλλων τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις⁴⁴, ἐκδυθεὶς τὸν χειτῶνα τὸν ἄρραφον καὶ ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸν διόλου⁴⁵, καὶ οἱ στρατιῶται τῆς ἀνομίας διμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτοῦ ἔβαλον κλῆρον⁴⁶. Προσηλώθη, τέλος, εἰς τὸν σταυρὸν ἐν μέσῳ δύο καταδίκων ληστῶν, παρεστῶσης σου, Παρθένε, παρὰ τῷ σταυρῷ μετὰ τοῦ ἡγαπημένου μαθητοῦ⁴⁷.

γ'. Ὡ παντελεῆμον⁴⁸ ἀντιλήπτρια πάντων τῶν τεθλιμμένων, ἴδες⁴⁹ τότε τὸν μονογενῆ σου υἱὸν ἡλίου ἐπὶ ξύλου καθηλούμενον⁵⁰ χεῖρας καὶ πόδας, καὶ τὸ πανάγιον αὐτοῦ αἷμα καταρρέον ἐκ τῶν κοσμοσωτηρίων ἐκεῖνου⁵¹ πληγῶν. Ἴδες αὐτὸν χολῆν καὶ ὄξος ποτιζόμενον ὑπὸ τῶν σταυρωτῶν, λόγῃ τὴν πλευρὰν νυττόμενον καὶ ἐξ αὐτῆς⁵² προχέοντα αἷμα καὶ ὕδωρ⁵³, βλασφημούμενον⁵⁴ καὶ εὐχόμενον ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν⁵⁵ πρὸς τὸν ἀναρχον αὐτοῦ Πατέρα, καί, τέλος, κλίναντα τὴν κεφαλὴν⁵⁶, καὶ παραδόντα τὸ πνεῦμα⁵⁷· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ συνέθαπτες μετὰ τοῦ // Ἰωσήφ καὶ Νικοδήμου, τὸ τεθεωμένον αὐτοῦ σῶμα ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ καὶ ζωοδόχῳ μνήματι⁵⁸, αὐτὸς δὲ θαπτόμενος ἐν τάφῳ σωματικῶς, ὑπῆρχε συγχρόνως καὶ ἐν ᾄδου μετὰ τῆς ψυχῆς ὡς Θεός, λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλεθετε, καὶ ἐν παραδείσῳ μετὰ τοῦ εὐγνώμονος ληστοῦ, καὶ ἐν θρόνῳ δὲ μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος, πάντα πληρῶν ὁ ἀπεριγράπτος⁵⁹. Ὡ παναγία Παρθένε, διὰ τοὺς δα-

ο.σ'

42. *Ματθ.* κζ' 28 ἔξ.43. *Γέν.* α' 26.44. *Ψαλμ.* ρμς' (ρμζ') 8.45. *Ἰωάν.* ιθ' 23.46. *Ψαλμ.* κβ' 18. *Ματθ.* κζ' 35. *Λουκ.* κγ' 34. *Ἰωάν.* ιθ' 24.47. *Ἰωάν.* ιθ', 25. Πρβλ. *Ματθ.* κζ' 55 ἔξ. *Μάρκ.* ιε' 40. *Λουκ.* κγ' 49.

48. παντελεῆμων B.

49. εἶδες fortasse scribendum.

50. καθηλούμενον ἐπὶ ξύλου transposuit B.

51. κοσμοσωτηρίων ἐκεῖνου in margine B.

52. ἐξ αὐτῆς s.l.B.

53. *Ψαλμ.* ξθ' 21. *Ματθ.* κζ' 29, καὶ 34. *Ἰωάν.* ιθ' 29 καὶ 34.

54. ὑπὸ τῶν παραπορευομένων post βλασφημούμενον deleuit.

55. *Ματθ.* κζ' 39. *Μάρκ.* ιε' 29. *Λουκ.* κγ' 34.56. *Ἰωάν.* ιθ' 30.

57. ante πνεῦμα rasura.

58. «ἐν ἐκείνῳ... μνήματι» in margine B.

59. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Κανὼν Παρακλητικῆς, ἐν τῷ Ὁρθρω, ἤχος δ', ῥῥδὴ α', τροπ. γ': «Ἐν τάφῳ σωματικῶς ...». Βλ. καὶ Ἀκολουθία Μεσονυκτικοῦ Διακαινησίμου (τροπ. δ').

κρυφούς εκείνους θρήνους, οὓς ἐξέχεας εἰς τὰ πάθη καὶ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ταφήν τοῦ θεανθρώπου σου υἱοῦ καὶ σωτῆρος τοῦ κόσμου, ἔπιδε καὶ εἰς τὰ δάκρυα ἐμοῦ τοῦ παναθλίου καὶ ἀμαρτωλοῦ, προσπίπτοντος εἰς τοὺς παναγίους σου πόδας, καὶ ἴασαι τὴν τεθλιμμένην καὶ πολυώδυνον ψυχὴν μου.

δ'. Εἶδες, Πάναγνε, τὸν υἱὸν σου καὶ Θεὸν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἤκουσας ἀπὸ τοῦ παναγίου στόματος αὐτοῦ τὸ «χαῖρε»⁶⁰. Εἶδες αὐτὸν ἀναλαμβάνομενον ἐν δόξῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς⁶¹, ὅθεν πάλιν ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς⁶². Ἐπληρώθης τοῦ παναγίου Πνεύματος ὅτε⁶³ κατήλθεν ἐν εἰδει πυρίνων γλωσσῶν ἐπὶ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους⁶⁴. Μετέστης, τέλος, εἰς οὐρανοὺς καὶ συμβασιλεύεις μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ σου⁶⁵, πλήρης αἰωνίου χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης. Πλήρωσον χαρᾶς καὶ τὴν ἐμὴν καρδίαν, ὡς χαρὰ τῶν χριστιανῶν, καὶ κατεύνασον τὸν τάραχον τῆς ψυχῆς μου, // σπλαγχνισθεῖσα ἐπ' ἐμοί, τῷ πιστῶς ἐπικαλουμένῳ σε.

σ.ζ'

ε'. Ἰκετεύω σε, παντάνασσα Δέσποινα, ποιήσον με μέτοχον τῆς ἁγίας σου χάριτος. Εἰσάκουσον τῆς δεήσεώς μου καὶ δός μοι κατὰ τὴν αἴτησιν, ἣν ἐν ταπεινώσει καὶ μετὰ πάσης εὐλαβείας σοι προσφέρω, ὁ ἀνάξιος δούλος σου. Οἶδα γάρ, ὅτι ὁ Θεάνθρωπος υἱός σου καὶ δεσπότης τῶν ὄλων, ὁ καὶ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν καταδεξάμενος⁶⁶, ἐκπληροῖ τὸ μητρικόν σου θέλημα· «πολλὰ γὰρ ἰσχύει δέησις μητρὸς πρὸς εὐμένειαν δεσπότου»⁶⁷. Προσπίπτω καὶ προσκυνῶ καὶ προσέρχομαι τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος⁶⁸, ἀλλὰ τρέμων καὶ δειλιῶν, διότι καταγινώσκει μου ἡ καρδία, καὶ παρόρησιάν οὐκ ἔχω πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰ πολλά μου ἀμαρτήματα⁶⁹. Σὺ τοίνυν δυσώπησον ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ἐξιλέωσαι

60. *Ματθ.* κη' 9.

61. *Μάρκ.* ις' 19. *Α' Τιμ.* γ' 16.

62. *Β' Τιμ.* δ' 1. *Πράξ.* ι' 42. *Ρωμ.* ιδ' 9. *Α' Πέτρ.* δ' 5.

63. ὁπότε ante correction. B.

64. *Πράξ.* β' 3 ἔξ.

65. Βλ. ὀρθόδοξον ὑμνογραφίαν τῆς ιε' Αὐγούστου, ἐπὶ τῇ μνήμῃ «τῆς σεβασμίας Μεταστάσεως τῆς ὑπερενδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας» (μηναῖον Αὐγούστου, ἔκδ. Ἀποστ. Διακονίας, Ἀθ. 1973, σελ. 81-89).

66. Βλ. Θεοτοκίον ζ' Ὁρας Μεγ. Παρασκευῆς: «Ὅτι οὐκ ἔχομεν παρορησίαν ... ὁ καὶ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν καταδεξάμενος» (Τριώδιον, ἔκδ. Ἀποστ. Διακονίας, Ἀθ. 1960, σελ. 406).

67. Ὁπ. π. Πρβλ. η' ἀντίφωνον τῆς Ἀκολουθίας τῶν Ἀχράντων Παθῶν (Τριώδιον, ὄπ. π., σελ. 392).

68. *Ἐβρ.* δ' 16.

69. Ὁπ. π., σημ. 66 καὶ 67.

τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα, ἵνα ἀνοίξῃ κἀμοὶ τὰ σπλάγχνα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, παριδῶν⁷⁰ τῶν ἀνομιῶν μου τὰ πλήθη.

ς'. Ὡ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ φιλάνθρωπε Μήτηρ, δώρησαί μοι διὰ τῆς σῆς μεσιτείας καὶ ἀντιλήψεως παρηγορίαν εἰς τὰς θλίψεις μου· ἐλπίδα βεβαίαν καὶ σταθερὰν εἰς Θεόν· πεποιθήσιν ἀσάλευτον καὶ πληρεστάτην εἰς πάντα τὰ δόγματα καὶ διδάγματα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἀληθινὴν καρδίαν συντριβὴν διὰ τὰς ἁμαρτίας μου· μετάνοιαν εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰν, καὶ δάκρυα γνησίας ἐξομολογήσεως· ἀξίαν καὶ δικαίαν ἱκανοποίησιν τῆς ἀπροσωπολήπτου δικαιοσύνης τοῦ οὐρανοῦ κριτοῦ μου· ἀδαπάνητον θησαυρισμὸν διὰ // τὸν μέλλοντα αἰῶνα· τελείαν καταφρόνησιν τῆς ματαιότητος τούτου τοῦ κόσμου· ἀληθινὴν ἀγάπην πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον· πιστὴν ἀκολουθίαν καὶ κοινωνίαν τῶν παθημάτων τοῦ παμφιλτάτου σου υἱοῦ καὶ σωτήρός μου Ἰησοῦ, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, εἴ τι δέοι καὶ θανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ⁷¹· ζῆλον ἰσχυρὸν καὶ ἀκάματον πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν· νέκρωσιν τελείαν τοῦ ἰδίου μου θελήματος· ἀνύστακτον προθυμίαν καὶ ἀρρόεμβαστον ἐπιμονὴν εἰς τὴν ἱερὰν προσευχήν. Ἀνάδειξόν με⁷², Δέσποινα, πιστὸν καὶ⁷³ δόκιμον ἐργάτην τῶν θείων⁷⁴ ἐντολῶν, ἵνα μένη⁷⁵ μετ' ἐμοῦ ἢ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἀγίου Πνεύματος πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου· καὶ χάρισαί μοι τέλος χριστιανικόν, ἀνώδυνον, ἀνεπαίσχυντον, καὶ γνησίαν μετάνοιαν ἐν ὥρᾳ θανάτου μετὰ μνήμης σφῶς καὶ ἀβλαβοῦς, καὶ γλώσσης ἐλευθέρας, καὶ νοδὸς ὑγιοῦς εἰς τελευταίαν ἐξομολόγησιν καὶ εὐχαριστίαν, καὶ κοινωνίαν τῶν θείων μυστηρίων· καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις, ὦ Μήτηρ τῆς ζωῆς, διὰ τῆς προστασίας καὶ μεσιτείας σου, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς⁷⁶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ σου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταξιώσόν με⁷⁷ τῆς ἐπουρανοῦ ζωῆς καὶ βασιλείας μετὰ πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ μακαρίων ψυχῶν, μετὰ τῶν πατέρων, τῶν ἀδελφῶν, τῶν συγγενῶν, τῶν φίλων, τῶν εὐεργετῶν μου, καὶ τῶν ἔτι ζώντων καὶ τῶν ἤδη τοῦ μακαρίου τέλους ἀξιωθέντων ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

σ.η'

70. Πρβλ. Εὐχὴν (Παύλου, μοναχοῦ τῆς Μονῆς Εὐεργετίδος) τοῦ Μεγ. Ἀποδείπνου «Ἄσπιλε, ἀμόλυντε»: «... ἵνα ἀνοίξῃ κἀμοὶ τὰ φιλάνθρωπα σπλάγχνα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, καὶ παριδῶν μου τὰ ἀναρίθμητα πταίσματα...».

71. post αὐτοῦ rasura B.

72. «Ἀνάδειξόν με ... καὶ χάρισαί μοι» in margine B.

73. πιστὸν καὶ s.l.B.

74. θείων s.l.B.

75. μένη p.c.B.

76. καὶ οἰκτιρμοῖς s.l.B.

77. καταξιώσόν με s.l.B.